

Berilo Jugoslovanskega odbora iz Italije

BOZZOVICA

POŠILJA : IVAN UČENIKOV - KAIRO RUE MANSHAET EL MAHRANI ŠT. 5

Srednji vzhod

Št. 70

13. junija 1943.

10. junij 1940.

11. junija je Italija proslavila tretjo obletnico vojne napovedi. Ta datum ni važen samo za Italijane ampak tudi za nas, primorske Slovence. Ko se je Italija vrgla v naročje Nemčije se je v srcih vseh nas porodilo upanje, da bomo z zavezniško pomočjo vendar po sto in stoletjih zagledali sonce svobode.

V pretekli svetovni vojni je Italija stopila na stran zaveznikov šele po podpisu londonskega pakta, kateri je zadovoljeval v celoti jadranske težnje Italijanov in ji predal okrog pol milijona Slovencev. Londonski pakt je bil uperjen proti ujedinjenju Jugoslovanov; predvideval je samo zmanjšano Avstrijo in malo povečano Srbijo. Bil je protiven demokratskim principom in zato se ni mogel uresničiti.

Tudi rimski pakt ni rešil našega vprašanja. Šele 12. novembra 1920. je prišlo do rapalske pogodbe, katera je priključila Italiji celo Istro, otoke Lošinj Čres, Lastovo, Zader z okolico, privilegije za Italijane v Dalmaciji in neodvisnost pod protektoratom Italije. Sama rapalska pogodba je krivična, ker je proti vsem načelom narodnosti in samoodločbe. Krivična je, ker je ščitila samo neznatno število Italijanov v Dalmaciji, a mi smo ostali nezaščiteni v narodnem, kulturnem in ekonomskem pogledu.

V dobi pred podpisom rapalske pogodbe so nam Italijani objubovali nebesa na zemlji. Vrhovni komisar general Petitti di Roreto nam je obljuboval iste pravice kakor jih uživajo vsi ostali italijanski državljani. Isto sta izjavila ministerski predsednik Tironi in zunanji minister grof Sforza in nazadnje tudi italijanski kralj sam. Toda težko je manjšini, kateri v mednarodnih pogodbah ni dana nikaka garancija. Še ni bila pogodba parafirana, že so nas začeli preganjati.

Ko so Italijani okupirali Julijsko Krajino smo imeli preko 550 ljudskih šol. S fašističnim režimom je prišel na vlado prof. Gentile, kateri nam je leta 1928. vzel poslednji razred ljudske šole, a leto kasneje poslednjo privatno šolo pri Sv. Jakobu v Trstu, katero je obiskovalo preko 1000 učencev in učenk. Imeli smo 10 srednjih šol, a po okupaciji so nam ostale samo realka v Idriji in učiteljsiše v Tolminu. L. 1927. je izšel dekret, s katerim so zaprli realko, a učiteljsiše v Tolminu je moralo poučevati v italijanskem jeziku. Razume se samo ob sebi, da so bili

vsi naši profesorji in učitelji premeščeni v najbolj nezdrave kraje srednje in južne Italije ali pa odpušteni iz državne službe.

Takoj po okupaciji so Italijani začeli razpuščati naša absolutno nepolitično kulturna društva. Že 1. 1920. so zažgali "Narodni dom" v Trstu, a njemu so sledili "Dom" v Rojanu, Sv. Ivanu, Barkovljah, Opatiji, Pazinu in Pulju. Od preko 500 kulturnih organizacij ni bilo 1.1928. niti ene več; njih predmeti in imovina zaplenjena in predana fašističnim organizacijam, knjižnice zažgane, a lokali so postali sedeži Dopolavora.

Niti na naše časopisje niso Italijani pozabili. Prve čase okupacije se je mogel naš tisk svobodno izražati, toda kar ni zabranila cenzura je napravila poulična drhal. Uredništvo "Edinost" v Trstu je bilo od 1918. 1. do 1921. petkrat napadeno. Trikrat so Italijani uničili tiskarno in zažgali arhive uredništva in jedva so se rešili uredniki in nameščenci tiskarne. Niti enkrat ni policija intervenirala - vedno je prišla prekasno! Isto se je dogajalo, ko so Italijani napadli uredništvo "Goriške Straže", "Katoliško tiskarno" v Gorici in tiskarno lista "Pučki prijatelj" v Pazinu.

Ko je prišla na vlado fašistična stranka je pričelo pravo preganjanje našega tiska. Prvi je bil videmski prefekt, a za njim tržaški in puljski, kateri so ukazali, da morajo vsi naši listi pisati v slovenskem in italijanskem jeziku, toda ko so predstavniki manjšin energično protestirali je Mussolini vendar preklical ukaze teh prefektov. Ker niso uspeli na ta način, so pričeli z najstrožjo cenzuro in ob priliki vsake italijanske manifestacije so bila vedno napadena uredništva in tiskarne naših listov. Smrtni udarec našemu tisku je zadal dekret, ki je dal oblastem možnost, da po dveh opominih odstavijo odgovornega urednika in ustavijo list. Tedaj so padli zapovrstjo "Edinost", "Goriška Straža", "Novice" in "Čuk na pal'ci"; potem so še zahtevali, da morajo biti uredniki vpisani v fašistovski sindakalni seznam novinarjev, kar je povzročilo padec še ostalih časopisov. "Novi list" in "Družina" sta živela še do 1. 1930. in ž njima je končalo naše časopisje na Primorskem.

Italijanske oblasti so se posluževale vseh mogočih sredstev, bilo pod krinko zakona, bilo s terorjem, da bi nas poitalijančili. Ni jim uspelo! Mučna

in strašna je kronika našega naroda pod Italijo. Ona postaja vse strašnejša in grozovitejša. Narod gladuje, umira po zaporih in koncentracijskih taboriških. Toda imamo eno tolažbo in ta je vera v bodočnost, naša odpornost v borbi za obstanek in naša vera v svobodo in bodočnost naroda. Od 1.1918.

Nekaj o zgodovini jugoslovanskega letalstva

Prvi početki jugoslovanskega zrakoplovstva datirajo iz dobe 1911 v mali demokratični kraljevini Srbiji. V onem času so se srbski odgovorni elementi bavili, radi specialnih vojnih in političnih okolščin, med drugimi vojnimi problemi tudi z vprašanjem formacije zrakoplovstva. V ta namen so poslali nekoliko mladeničev na Francosko. Kmalu za tem je pričela balkanska vojna; vojna za osvoboditev in neodvisnost balkanskih narodov, v kateri so se borili na eni strani Srbi, Grki in Bolgari, na drugi pa Turki. Tedaj so Srbi prvič upotrebili zrakoplov kot orožje in pri obleganju albanskega utrjenega mesta Skadra je padel pri vršenju svoje dolžnosti pilot narednik Petrović Mihailo. To je bila prva žrtev jugoslovanske aviacije. Po končani balkanski vojni 1.1913. je Srbija nadaljevala s pošiljanjem mladine na Francosko. Ko je 1.1914. pričela svetovna vojna z napadom Avstrije na malo Srbijo, so se morali dijaki nemudoma vrniti na bojno polje. V tem času je Srbija razpolagala le z malim številom avijonov francoske produkcije tipa "Bleriot" in "Farman." S temi avijoni je pričela vojno z mnogo močnejšim sovražnikom, vršec bombardiranja in izvidniške podvige. Iz te dobe je omembe vredno bombardiranje mosta na Donavi in štaba II. armije v Novem Sadu. Ker so se ti objekti nahajali 100 km v ozadju, je bil polet za tedanjno zmožnost zrakoplova zelo tvegan.

Ko se je 1.1915-16. srbska vojska morala, radi velike sovražnikove nadmoči in izdajalskega napada Bolgarov iz vzhoda, pod najtežjimi okolščinami in z nadčloveškimi napori umakniti v albanske planine, je velik del srbske aviacije padel v roke neprijatelja. Kljub temu je aviacija uspela, da pomaga pri evakuaciji v Albanijo. Rešila je komandanta srbske armije, vojvodo Bojovića.

Po umiku dela srbske vojske skozi albanske planine v zimi 1915-16 se je srbska vojska reorganizirala in 1.1917. se je s pomočjo Francije in Anglije osnovala prva srbska eskadrila na solunski fronti. Skupno z zavezniškimi eskadralami je udeležena v vseh vojnih operacijah. Zasluga aviacije je tako zvana "topliška vstaja." Srbski četniki iz solunske fronte so bili z avijoni prepeljani v zaledje neprijatelja v bližino Toplic, da tam dvignejo narod proti sovražniku in počnejo gerilsko vojno.

Po zavezniški zmagi 1.1918 se je osnovala iz male Srbije in iz delov bivše Avstro-ogrske nova in večja Jugoslavija. Istotako se je iz male srbske aviacije stvorila jugoslovanska aviacija z istimi junaškimi tradicijami.

V času mira od 1.1918 do začetka vojne v Jugoslaviji 1.1941 je jugoslovansko zrakoplovstvo izvršilo nekoliko letalskih podvigov, ki so dobro poznani evropski javnosti.

je preživel naš narod strašne stvari, gledal barbarsko uničevanje svojih kulturnih ustanov, svojega imetka, svojega življenja. Mnogokrat je moral gledati v oči, toda ni zapustil borbe. Živi in hoče živeti!

Tako je 1.1927. jugoslovanska aviacija dobila prvenstvo na internacionalnih tekmah na dvosedi. Istega leta so jugoslovanski zrakoplovci izvršili polet Beograd-Bombay in obratno z avijonom "Po-tez XXV," kar je bilo za one čase s takratnim materijalom velik uspeh.

Na tekmah držav Male Antante, Poljske, Čehoslovaške, Jugoslavije in Romunije je bilo jugoslovansko zrakoplovstvo vedno med prvimi.

L. 1932. je na internacionalnih tekmah z lovskimi avijoni naša aviacija odnesla prve premije.

Ko je bila Jugoslavija iznenada napadena 6. aprila 1941. l. od strani Nemčije, Italije, Madjarske in Bolgarske na fronti dolgi preko 1.800 milj, se je naša aviacija nahajala pred zelo težkim problemom. Imela je braniti zemljo pred desetkrat močnejšo sovražnikovo aviacijo, ki je imela v svojih rokah inicijativo v pogledu početnih operacij in vseh ostalih činiteljev, bila bolj organizirana ter imela izvrstno tehnično opremo.

V tem momentu je naša aviacija razpolagala z okrog 250 avijoni različnih tipov. Zastopani so bili britanski Blenheimi, Harikeni in Rolls-Roy-i; italijanski Savoja Marketi in Kaproni 310; nemški Dornier-Do-17 in Messerschmitt 109; jugoslovanski IK-3 Hispano Sim 950 K.S., Brege XIX.

S tem malim in raznovrstnim materijalom v odnosu z neprijateljem je dala od sebe maksimum, kar dokazujejo lepi primeri požrtvovanja in hrabrosti jugoslovanskih zrakoplovcev ob različnih prilikah borbe v zraku in bombardiranja. Samo prvi dan nepričakanega sovražnikovega napada je jugoslovanska aviacija utrpela 40% izgubo bombarderjev.

Ko je bila borba radi naglega napredovanja sovražnikovih motoriziranih in oklopnih edinic onemogočena, je aviacija začela z evakuacijo Nj. Vel. Kralja in Kraljevske vlade v Grčijo. Ostale eskadri- le so se z vsem moštvom, ki je še preostalo po desetdnevnem neenakem boju, pridružile zaveznikom. V teh desetih dneh je izgubila jugoslovanska aviacija okrog tretjino celokupnega moštva.

Del aviacije, ki se je zatekel k zaveznikom se je ponovno organiziral in pripravil za borbo s sovražnikom. Kakor pred 25 leti, kadar je bila osnovana prva srbska eskadrila na solunski fronti, s pomočjo takratnih zaveznikov, tako tudi danes, s pomočjo svoje zaveznice Velike Britanije, se jugoslovanski zrakoplovci pripravljajo na borbo in sodelujejo z britanskimi eskadralami, uverjeni, da se bo zgodovina ponovila in da bo prišlo kakor 1.1918 do poloma proklete nacistične drhali.

VOJNE ZVIJAČE

Sun Tzu, oče strategije je nekoč dejal: "Vojna veda je osnovana na zvijačah." Zgodovina je to potrdila. Način borbe, z ozirom na orožje, se je menjal, zvijače so pa ostale kot pred 24 stoletji nespremenjene in igrajo v vojni stroki še vedno, če ne najvažnejšo, pa zelo pomembno vlogo. Knjiga, katero je ta genij spisal pred tolikimi stoletji, se še dandanes uporablja v vojnih akademijah celega sveta.

Mnogo smo vsi slišali govoriti o "trojanskem konju," toda malo so nam poznane druge vojne zvijače, katerih so se tekom stoletij posluževali vojskujoci se narodi.

Neki kitajski mandarin, ki je živel v prastarih časih, je oblegal utrjeno mesto na reki Yang-Tse, ko mu je nenadoma zmanjkalo puščic. Izgledalo je, da je brez "municije" vsak napor zaman. Misli si in misli kako bi ukanil sovražnika in si preskrbel neobhodno potrebnih puščic. Naenkrat se mu posveti. Na palubo vojnih čolnov je naložil kupe slame, a okrog slamnate vojake. V notranjost čolna je skril malo posadko z nalogo, da tolče na bobne in od časa do časa vžge petardo. Čolni so plovili po reki izpred trdnjave. Strahovita ploha puščic je pokrila čolne, ko so se ti približali branilcem in velika večina puščic se je zapičila v slamo ali pa v slamnate vojake. S tako nabavljeno "municijo" je nadaljeval obleganje in zavzel mesto.

L. 1866., v dobi, ko se je v Meksiki bila bitka za osvobodjenje, se je Porfirij Diaz moral tudi zateči k zvijači. Njegova mala armada se je imela združiti z ostalo vojsko, ko ga nepričakovano ustavi sovražni francoski maršal Bazaine in mu zapre pot. Ker je bil številčno slabši, ga Diaz ni mogel napasti in preostajalo mu ni drugega kakor prevariti Francoze. Ukazal je svojim vojakom naj pri korakanju dvigajo velike oblake prahu. Ko je francoski maršal videl te ogromne oblake, je mislil, da ima pred seboj veliko vojsko in namesto, da bi napadel, se je ustavil in pričel pripravljati za obrambo. Ta ugodni trenotek je izkoristil Diaz združil se je z ostalimi Meksikanci in skupno s temi premagal Maksimiljanovo vojsko.

PETA KOLONA V LETU 1871

Wilhelm Stieber, šef Bismarckove službe za špijonažo, je prvi uvedel oziroma moderniziral "trojanskega konja." Njemu se v isti meri kot nemškemu generalom pripisuje zmaga nad Francozi v letu 1871.

Stieber je več let pred napovedjo začel v podrobnostih pripravljati bodočo vojno. Prepredel je Francijo s svojimi agenti, ko se Francozom še sanjalo ni o vojni. Ti agenti so prišli na Francosko nekateri kot kmetovalci, drugi kot delavci in se naselili ob glavnih križiščih, ki so imela, po mnenju Nemcev, služiti bodoči francoski vojski za zaledje. Zelo važni agenti so bile tudi ženske, ki so bile nameščene kot služkinje v oficirskih hišah, ali pa kot natakariče v raznih lokalih, ki so imeli poslužiti francoskim vojakom.

Poleg teh je še nešteto drugih slučajev nemške špijonaže, ki je samo na Francoskem štela tedaj 40.000 oseb. Stieber je podkupil tudi pariške liste in sejal med prebivalstvom, po potrebi, zdaj defetizem, potem pa zopet pacifizem.

Ko je peta kolona dokončala svoje priprave, je Bismarck napovedal Franciji vojno. Zmeda v francoski vojski je bila tako velika, da jo po pravici imenujejo edinstveno v zgodovini. V vojnem ministertvu so nemški agenti napravili tak kaos, da so si Francozi šele po treh tednih opomogli iz zmede. "Ne morem najti svoje brigade, ne generala divizije. Kaj naj storim? Ne vem niti kje se nahajajo moji regimenti," je brzojavil v Pariz general Michel. Velika katastrofa pri Sedanu je sledila temu in cesar Napoleon III. se je s celo francosko armado moral podati Nemcem.

Od tedaj je preteklo le 72 let.

POD KRINKO UPORNIKOV

Takoj po špansko-ameriški vojni so se na Filipinih pojavili uporniki pod vodstvom Arguinalda. Živel so v gorah in ameriške oblasti so se zaman trudile, da jih izsledijo. Nekega dne jim pa pride v roke poslanica, katero pošilja Arguinaldo svojim oficirjem in prosi za pomoč. V tej poslanici je naivni vodja navedel s točnostjo kraj, kjer se nahaja.

Prebrisani Frederick Funston ni dolgo pomišljal. Zbral je nekaj zanesljivih domačinov, ki naj bi predstavljali zahtevano pomoč in jih spremljal s tremi drugimi ameriški oficirji, v oblekah ujetnikov, na poti proti Arguinaldovem skrivališču. Vnela se je krvava borba in Arguinaldo je bil premagan. Moral je podpisati premirje in s tem je bila vstaja zaдушena.

PAST ANZAC-OV

Za časa prejšnje svetovne vojne so se nekje v okolici Galipolija skrivali Turki v gričevju. Anzac-i so zvedeli za to skrivališče in ker je bila lega ugodna, se jim je zahotelo po njem. Toda kako zapoditi Turke? Zatekli so se k nakani:

Britanski rušilec je začel vsako noč točno ob 9 uri tekom 10 minut razsvetljevati z žarometi postojanko in obstreljevati Turke. Ker se je to vsak večer ponavljalo, so Turki ob prvih pojavih žarometov začeli zapuščati skrivališče in se po 10 minutah zopet povračali. Nekega dne pa so Anzac-i splezali previdno v temi v ozadje skrivališča in ga zavzeli baš v trenotku, ko so Turki bežali pri pojavu prvih žarometov. S strojnicami, katere so tam dobili pripravljene, so se oplassenih Turkov z lahkoto v dveh urah znebili.

V nekem drugem slučaju so, tudi za časa prejšnje svetovne vojne, prevarili Anzac-i Turke, ko so pod nosom 80.000 Turkov pobegli iz Galipolija. Postavili so v prednje okope vrsto pušk. Na puške so privezali škatljice. Iz napeljanih cevi je v te škatljice po kapljicah tekla voda. Ko se je škatljica napolnila je s svojo težo potegnila za puškin petelinček in sprožila. Ko so na ta način puške same streljale, so zadnji vojaki zapuščali rove.

KAMUFLAŽA LADIJ

Največja zvižaja v svetovni vojni je bila angleška takozvana Q-ladja. To je bila ladja, ki je na zunaj izgledala kot navadna tovorna s posadko trgovske ladje. V resnici pa je bila to dobro oborožena in še boljše kamuflirana vojna ladja s posadko izbrano iz kraljeve mornarice.

Počasi se je ta ladja kretala po morju, kjer je bilo

največ podmornic. Ko je sovražnikova podmornica zagledala lahki plen, se je dvignila na površje, da s svojo artiljerijo potopi ladjo in s tem prihrani dragoceni torpedo. Kamuflirana ladja je pa tedaj začela bruhati ogenj iz vseh topov in za podmornico ni bilo več rešitve. Tajnost je bila tako dobro čuvana, da javnost dolgo ni zvedela za obstoj teh ladij. Več kot sto sovražnikovih podmornic je na ta način izginilo.

Napoleonov pohod v Rusijo

(ALBIN ZALAZNIK)

Pomladi 1811 je Napoleon v razgovoru z nekim generalom dejal: "Še tri leta pa bom gospodar vesoljne zemlje." To je laže rekel kakor storil. Dve sili sta mu bili najbolj na poti - Anglija in Rusija. Prvo je mislil treščiti ob tla s celinsko zaporo. Prepovedal je kratko in malo vso trgovino med angleškimi in evropskimi lukami. Uspeti je pa mogla celinska zapora le, če jo je priznala Rusija. Pomislimo, da je bilo v mejah Rusije pol Evrope. Res je car Aleksander I. kot Napoleonov prijatelj pristal na zaporo. Toda kmalu so začeli ruski graščaki godrnjati, kajti, kopičilo se jim je vedno več lesa, žita, usnja in drugega blaga. Prej je vse to šlo v Anglijo, vračali so se pa zlati funti. Car se je svojih plemičev bodisi usmilil bodisi ustrašil, skratka - dovolil je Angležem znova trgovske posle v Rusiji. Zaman se je Napoleon pritoževal. Koliko razočaranje! Kaj bo z njegovimi svetovnimi načrti? Napoleon ni bil mož popuščanja. Sklenil je, da carja prisili k uslužnosti. V začetku leta 1812. so ljudje že vedeli, da bo vojna. Močno so ugibali, kakó se bo vse skupaj zasukalo. V Franciji sami je marsikdo dvomil, da pojde po sreči. Talleyrand bivši Napoleonov minister, je v zaupnem razgovoru zmajeval z glavo: "Cesar se bo moral meriti s štirimi nepremagljivimi generali. Ime jim je november, december, januar in februar."

Vojno stanje se je začelo kar brez uradne napovedi. Dne 9. maja je cesar Francozov zapustil Pariz in se skozi Nemčijo odpravil v vzhodno Prusijo. Tam je stala francoska glavna armada, štela je četrtilijona borcev. Dne 24. junija jo je Napoleon popejljal čez reko Njemen na rusko ozemlje. Ruski poveljnik Barclay de Tolly se je previdno umikal in nikakor ni hotel sprejeti bitke. Spopasti se s sijajno opremljeno francosko armado je pomenilo neizbežno pogubo. Rusi namreč še niso imeli zbranih vseh čet in v oboroževanju jih je čakalo še polno dela. S tem večjim zaupanjem so zrli v svojo najdragocenejšo zaveznico. To je bila narava.

Francozom je dala svojo moč čutiti že koj prve dni. Med prehodom čez Njemen je pripekalo sonce kakor v puščavi. Ši isto noč pa je prihrumela nevihta in nekaj ur je nenehoma lilo kakor iz škafo. Voda je preplavila ceste in polja. Ker je tudi naslednje dni treskalo in lilo, je močvirje še huje naraslo. Pratež je zaostal, hrana je dospevala brez reda, celi oddelki so stradali. Dasi je cesar strogo prepovedal vsakršno plenjenje, častniki vendar niso mogli drugega kakor trpeti, da so vojaki skrbeli zase,

kakor so pač vedeli in znali. Lakota je najsilnejši general. Pri mnogih oddelkih je bila stiska tolika, da je po cele dneve korakala pod zastavo samo polovico moštva, druga polovica pa se je potikala po okolici in iskala hrane, ki je ni bilo lahko dobiti. Med umikom so namreč Rusi vse sproti uničevali. Francoske prehranjevalne kolone so torej morale včasih kreniti daleč v stran, če so hotele zaseči dovolj živeža.

Napoleon se je na moč trudil, da prepreči vsak nered. Po eni strani je naganjal trenske častnike, da so iz skladišč v Prusiji in Litvi hitreje dovažali potrebščine, po drugi strani je dal z močnimi orožniškimi brigadami loviti maroderje in zamudnike. Poročnik Coignet poroča v svojih spominih, da je dobil povelje, naj skupino takih zaostalih vojakov, nekako 800 po številu, spravi iz Wilna nazaj k polkom, ki so stali že pri mestu Vitebsk. Medpotoma so se mu večinoma zopet razpršili in začeli pleniti. Coignet je bil brez moči. Obrnil se je do najbližjega etapnega komandanta. Ta pa, ne bodi len, je dal 62 mož postaviti pred puške. Usmrčeni vojaki so bili po večini Španci. Drugi so se tako prestrašili, da Coignetu niso več nagajali.

Posledice naporov in vlage, pomanjkljive prehrane in neprimernih bivališč so se kmalu pokazale. Začele so razsajati bolezni. Zlasti legar in griža sta pobrala mnogo ljudi. Kar čudno je, da je mogla francoska armada kljub tolikim hibam zmagoslavno prodreti do same Moskve.

Napoleon je kajpa brž spoznal, da ga skuša sovražnik zabit čim globlje v brezkraino Rusijo, za drugo bi potem že poskrbela zima. Zato se je francoskemu cesarju tem bolj mudilo, da izsili odločitev na bojnih poljanah. Zdelo se je, da mu bodo šli Rusi sami na roko. Na petrograjskem dvoru so postali nejevoljni, da se ruski generali le umikajo. Vrhovni poveljnik je dobil namig, naj se končno postavi Francozom po robu. Tako je prišlo pri Smolensku do prvih pravih bojev v tej vojni. Ko so Rusi videli, da ima Napoleon še vedno predbro armado, so mesto zažgali in se ponoči umaknili proti vzhodu. Zvižaja se jim je posrečila - Napoleonu je ušla prilika za odločilni udarec. Tem krepkeje je zato mogel zamahniti dne 7. septembra, ko so Rusi tik pred Moskvo razvrstili svoje najsposobnejše čete, da bi branili tujcu pot v svetinjo Rusije. Pri vasi Borodino se je vnela neverjetno krvava enodnevna bitka. Bajе svet v vsem 19. stoletju ni videl bojišča, ki

bi ga bilo pognojilo toliko človeške krvi. Nič manj nego 60.000 Rusov in 30.000 Francozov je obležalo tisti dan! Dasi bi francoske uradne cennitve utegnile biti pretirane ostane vendar res, da je bilo klanje strahotno.

Nihče ni mogel dvomiti, da je Napoleon zmagal. Rusi so zapustili bojišče in izpraznili Moskvo. Ali je to pomenilo konec vojne? Mar se je smel Napoleon že hvaliti, da je carja ukrotil? Mar je tisti dan, ko je vkorakal v Moskvo, res že postal gospodar sveta? Še je imel 100.000 zanesljivih vojakov. To je bila mogočna sila! Toda v prostrani Rusiji je ta sila pomenila kapljico. Če bi le hoteli Rusi še enkrat počakati! Gotovo bi jim zagodel, kakor jim niti pri Borodinu ni mogel - zmlal bi jim armado v prah! Car brez armade bi bil potem igrača v Napoleono-vih rokah. Ali glej, tedaj je začela Moskva goreti. Gorela je skoraj teden dni. Ostalo je pogorišče. Mar bo sto tisoč Francozov moglo prebiti rusko zimo med pepelom in razvalinami? Toda kdo bi že govoril o prezimovanju? Bilo je šele sredi septembra. Veliko se je dalo še storiti, preden pritisne zima.

Res je bil Napoleon tiste dni nad vse delaven, a ne morda kot vojskovodja, marveč kot državnik. Napravil je usodno napako, da je z vojsko štiri tedne čakal v upepeljeni Moskvi. Udariti bi bil moral na Petrograd ali pa v Ukrajino. Zakaj tega ni storil? Rajši se je pogajal s carjem. Morda je na tihem že obupal nad vojaškim uspehom in se je le še trudil, da reši sebi in armadi čast in slavo. Pogajal se je in pogajal. Kar nič ni hotel opaziti, kako trati dragoceni čas. Medtem so se dnevi krčili, postajalo je iz dneva v dan hladneje, ruska vojska se je krepila, carski odgovori pa so sahnili. Ko je Napoleon spoznal, da ruski dvor ne misli resno na mir, se je s težkim srcem odločil, da odredi splošen umik daleč na zapad. Vojska, ki je ni sovražnik niti enkrat porazil se je morala umakniti iz dežele! V onemoglem gnevu je Napoleon šklepetal z zobmi. Potrpite, je dejal sam pri sebi, naslednjo pomlad na svidenje v Rusiji!

Že tisti dan, ko je francoska vojska zapustila Moskvo, je vse kazalo, da je zapisana poginu. Z njo je drdralo kakih 10.000 voz vseh vrst. Tolik pratež je moral armado ovirati. Pa vendar ni šlo drugače, kakor da je vse to vlačila s seboj. Ker je bila dežela daleč naokrog opustošena, je mogla vojska živeti samo ob tem, kar je imela pri sebi. Takrat je bila prilika kakor nalašč, da bi bil Napoleon pokazal tisto silovito voljo, ki ga je sicer, tako odlikovala. V Moskvi je bilo kljub požaru ostalo še dosti živeža. To hrano bi bili morali Francozi do naslednje trohe vzeti s seboj. Drugo bi bili lahko brez škode pustili v nemar. Kako je pa bilo v resnici? Mnogi generali in štabni častniki so dali na svojo pest odpremiti po več voz, natovorjenih z različnimi dragocenostmi. Od nižjih častnikov si je privoščil vsak le en voz - seveda je šlo tudi na enega veliko. Vojaški branjevci so vozili namesto hrane raznovrsten lišp. Sploh so bili takega razkošnega plena polni vsi vozovi, celo lazaretni in artilerijski. Jezdec je svoj plen naložil konju na hrbet. Pešec je pa sospel pod prenatrpanim telečjakom. Zato se je marsikatero potrebne stvari seveda že prej znebil. Ob takih razmerah je bila zmeda neizbežna. Pred vsa-

kim mostom je obtičalo mnogo prateža. Vozovi se kratko in malo niso mogli zvrstiti. Ko so prikorkale zadnje straže, so pač nekoliko časa zadrževale krdela kozakov, ki se jih je ravno ob takih prehodih nenadoma nabralo vse črno: kakor bi bili iz zemlje rasli. Po kratki obrambi so Francozi odrinili na drugi breg, most pa podrli. Kar je ostalo to stran reke, je menjalo lastnika. A tudi popolnoma brez boja je sovražnik lahko zaplenil marsikatero vozilo. Začelo je namreč primanjkovati ovsu in konji so sredi ceste omagovali.

Kljub tem neprijetnostim je bilo do konca oktobra še dovolj znosno. To je bil umik, ne pa beg. Mraz še ni prehudo pritiskal. Hrane je bilo za silo, da vsaj ljudje niso od stradanja umirali. Hudo nadležni so bili pa kozaki. Venomer so se podili okoli armade in kjer koli se jim je nudila prilika, so se zaganjali v Francoze. Zlasti zadnjim stražam so brez prestanka nagajali. Sledili so jim na obeh straneh ceste v kratki razdalji. Kar na lepem so se ob divjem vpitju zakadili v Francoze. Ti so vsak napad uspešno odbili, če so korakali v sklenjenih vrstah. Gorje pa posameznikom ali drobcem, ki so se ločili od jedra vojske. Takih je bilo vsak dan več. Kaj čuda saj so morali Francozi prebiti vsako noč pod milim nebom v snegu in mrazu. Daleč naokrog ni bilo nobene vasi, povsod le pogorišča. Kozaki so na svojih urnih in odpornih konjičkih zvečer odbrzeli po več ur daleč v najbližje vasi, kjer so udobno prenočili. Naslednje jutro so čakali na cesti že drugi, da bi zasledovali Francoze, morili zamudnike in plenili obtičale vozove.

V začetku novembra se je mraz poostril. Zima je postajala sibirski. Živo srebro je zdrknilo na - 12 C. Morda se to komu niti ne bo zdelo tako strupeno mrzlo. Toda pomisliti je treba, da so bili vojaki brez prave zimske opreme, da so bili že pol meseca dan in noč na prostem in da niso več dobivali zado stne hrane. Začeli so klati konje - pravo odrešenje za uboge živali. Ljudje pa so si s tem podaljševali svoje trpljenje. Visoko ceno so plačevali za slabo meso. Za štiri suhljate konjičke so morali prepustiti Rusom ves voz z blagom vred v plen. Pa kaj zato saj sta samo še živež in obleka nekaj veljala.

Niti orožje ni imelo več cene. Od ure do ure je naraščalo število vojakov, ki so se znebili puške. Cello pri zadnji straži, kjer so korakale izbrane čete, so mnogi omagovali. "Mraz, lakota in kozaki to troje nas je bičalo. Kje je domišljija, ki bi mogla opisati, kaj je armada trpela?" tako piše general Rapp, cesarjev zaupnik.

Neki general se je ves izčrpan zgrudil. Že je priskočil vojak, da mu sezuje škornje. General ga je prosil, naj vsaj toliko počaka, da umre. "Gospod general," je dejal vojak, "rad bi vam storil uslugo, a kaj bi imeli od tega? Prišel bi drugi in vam jih vendarle vzel. Privoščite jih rajši meni!" - Dne 9. novembra je imel Napoleon pri Smolensku še 50.000 oboroženih vojakov. S ponosom smejo Francozi še dandanes govoriti o teh junakih. Rusom še vedno ni uspelo, da bi to peščico zdrobili in Napoleona ujeli. Ob bojih in izgubah, a neporaženi so se Francozi pretolkli do Berezine, pritoka Dnjepra. Reka še ni zamrznila - kar priča, da je mraz trajal še malo časa. Kljub nezadostnemu gradivu so francoski pi-

onirji postavili dva mostova. Urejena vojska bi bila prišla hitro in brez nezgode čez. Tako pa so marorderji, bila jih je večina, vse zmešali. Z vseh strani so pritiskali na mostova, da je v hipu nastala obupna gneča. Nešteto jih je padlo v reko. En most se je celo podrl, pa glej, našlo se je še dovolj moštva za njegovo popravo. To se je še dvakrat ponovilo in obakrat je pogoltnila Berezina nekaj tisoč ljudi. V daljavi pa je stalo kakih 80 tisoč Rusov - niti poskusili niso, da bi Francozom branili čez reko. Čemu tudi? Saj je bilo vse zapisano poginu. Pač pa so pridno frčale ruske topovske krogle med begunce. Zares, med begunce - kajti prizori, ki jih je zrla Berezina, so pričal, da se je strateški umik izprevrigel v katastrofalen beg. Dne 29. novembra zvečer so Francozi oba mostova zažgali. Kar je ostalo živega ali neživega na oni strani, vse je prišlo Rusom v roke.

Trpljenja še vedno ni bilo konec. Šele v južni Litvi, v mestu Wilno, je bilo pričakovati prvih rednih skladišč. Tjakaj je bila pot še dolga. Nesreča je hotela, da je prav tiste dni mraz pritiskal z vso silo. Dne 2. decembra je kazal toplomer 24 stopinj C pod ničlo, naslednje dni celo 28 stopinj! Ta ark-

tični mraz je zapečatil usodo francoske armade. Vojaki so kar trumoma cepali. Na dan osme obletnice svojega kronanja (2. decembra) je imel Napoleon samo 9000 za boj količkaj sposobnih mož. Spoznal je, da je brez smisla vztrajati pri armadi, ki je čez nekaj dni sploh več ne bo, in 72 ur kasneje je skrivaj zapustil spreved senc, ki se je nekoč nazival "la Grande Armée". Na saneh se je odpeljal v Wilno, od tod pa je preko Varšave hitel skozi Nemčijo proti Renu. Ko se Parižanom še dobro sanjalo ni, kakšna utegne biti cesarjeva usoda, so imeli cesarja že doma (19. decembra). Ne samo to. Izvedeli so tudi resnico. Šlo je v svet uradno poročilo o dogodkih na ruskem bojišču. To je sloviti "29. bulletin." Napoleon ga je sam sestavil. Nič se ni zlagal. Kar povedal je, kako je bilo. Za vso resnico seveda ni bilo prostora v bulletinu. Celotna resnica je bila strahotnejša, a ležala je mrtva in nema pod ruskim snegom. Čemu bi cesar narode begal? V bodočnost naj zro, porok pobočnosti pa jim je Napoleon. Zato se je 29. bulletin jako smiselno končal z besedami: "Zdravje Njegovega Veličanstva je odlično. Boljše ni nikoli bilo."

Trpod latnika

Da bi bila pomoč našim vojnim ujetnikom in civilnim internirancem čim učinkovitejša, se Jugoslovanski Rdeči Križ obrača na vse cenj. gospe jugoslovanske kolonije s prošnjo za sodelovanje. Vsaka ura, katero žrtvujete za Rdeči Križ, olajšuje trpljenje onim, ki trpe v ujetništvu.

Rdeči Križ posluje vsaki dan od 8 ure zjutraj do 8 ure zvečer v svojih prostorih, ki se v Kairu nahajajo v Sh. Saquib Pacha 11, Zamalek - tel. 51348.

NAPAD ČETNIKOV NA DONAVI. Iz Turčije poročajo, da so četniki napadli in potopili vlačilec "Johann Wehner" na Donavi pri vходу v "Železna vrata." Pri tem je izgubilo življenje okrog 20 nemških mornarjev. Poleg vlačilca so četniki potopili tudi nekaj drugih ladij, ki sedaj onemogočajo plovbo po Donavi in povzročajo Nemcem veliko preglavic.

OBLETNICO VSTOPA ITALIJE V VOJNO hoče duče slavnostno praznovati, zato je ukazal razobesiti zastave. Kam bodo razobesili zastave v Milanu, Genovi, Speziji, Palermu, Cataniji, Siracusi in Napoliu? Koliko je tam še celih balkonov?

NAPOLETANCI IN SICILIJANCI se pritožujejo, da gre vse slabo v Italiji, ker ima Mussolini smolo (malocchio).

ZVEZNI TAJNIK JE NADZOROVAL "POSTUMIO". 16. maja tl. je zvezni tajnik obiskal "Postumio" in sprejel več političnih tajnikov, ki so mu poročali o udejstvovanju podrejenih organizacij.

NAJVEČJA OVIRA "EVROPSKI TRDNJAVI" so četniki in partizani. Nemci in Lahi se pritožujejo, da po dveh letih bojev na Balkanu, se četniki in partizani še vedno borijo s strahovito upornostjo. — General Schultz je izjavil: "Nemčija mora pošiljati v Jugoslavijo svoje najboljše vojake, da branijo komunikacije življenjske važnosti in vzdržujejo red. Četniki in partizani so silno nevarni, ker se pojavljajo vselej iznenada in kjer se jih najmanje pričakuje. Naše čete morajo biti noč in dan v pripravljenosti in se bore s takim junaštvom, kakor se še ni slišalo v zgodovini." Tudi poročevalec rimskega radia se pritožuje nad četniki, ko pravi, o priliki uničenja celotne laške garnizije v Srbiji, da se je ta morala boriti do skrajnosti z vprav fanatičnim patriotizmom, toda vkljub temu je morala podleči četniški nadmoči.

UKINJENE IZVOZNE CARINE IZ SRBIJE V NEMČIJO. Srbska vlada je izdala naredbo, s katero so ukinjene vse carine in sporedne dajatve pri izvozu blaga iz Srbije v nemško carinsko področje, ki obsega nemški rajh vključno češko-moravski protektorat.

ODDAJA KRP ZA TEKSTILNO BLAGO. Centrala za tekstil je izdala naredbo, po kateri mora vsakdo kdor hoče dobiti dovoljenje za nakup tekstilnega blaga, poprej oddati gotovo količino starih krp. Izključno pravico za zbiranje starih krp ima

tvrdka "Sirovina d.d." v Beogradu. Cene za oddane krpe je odločil komisarijat za cene.

UPOKOJEN POMOČNIK MINISTRA ZA KMETIJSTVO. Predsednik vlade je na predlog ministra za kmetijstvo upokojil ministrovega pomočnika dr. ing. Dragomira Cosiča.

NOVI GROBOVI. Umrli so v Ljubljani: svetnik deželnega sodišča, g.dr. Ivan Širko; ga. Malči Štokova, soproga poštnega pristava ing. Štoka; ga. Emilija Vebrova in gdč. Polonca Vebrova, soproga in hčerka univerzitetnega profesorja; Ivan Demšar, višji veterinarski svetnik v Mokronogu; Filomena Bajčeva, po rodu Kogejeva, vdova šolskega upravitelja v pokoju; ing. Hugo Spitzer; ing. Emil Ličar v Sarajevu.

NOVI GORENJSKI OBVEZNIKI DELOVNE SLUŽBE so te dni odrinili v dve taborišči na Gornjem Avstrijskem. V obeh je polovica gorenjskih fantov, polovica pa Gornje-Avstrijcev.

GORENJSKO IN TOTALNA VOJNA. Pod tem naslovom objavlja "Gorenjski tednik" dopis iz kroga svojih čitateljev. Člankar zaključuje: "Kdor v vojni noče sodelovati in misli, zapeljan po goljufivi agitaciji, da lahko čaka na to, kar bi po njegovem mnenju še utegnili priti, se v miru ne bo sončil v svitu zmage. Naj nihče ne računa na našo pozabljivost, da ne bo hudo razočaran".

NESPORAZUM MED SILAMI OSOVINE. Iz Londona poročajo, da je Hitler zahteval italijansko floto a, da se je duče temu energično uprl češ, da ima flota nalogo braniti Italijo pred vdorom zaveznikov.

ŽRTEV FAŠISTIČNEGA NASILJA. V "Bazovici" od 29.1.1942. smo poročali, da je bil dr. Dorče Sardoč obsojen od posebnega sodišča za zaščito države na dosmrtno ječo. Iz še nepotrjenih virov pa smo izvedeli, da je bil tudi on ustreljen.

ENAJST SMRTNIH OBSODB V BERLINU. Berlinsko sodišče za zaščito države je obsodilo na smrt 11 oseb, ki so se pregrešile proti določbam o zasebni lastnini zaradi zatemanja in vojnih dogodkov.

NEMCI ŠTEDIJO Z ELEKTRIKO. Nemška organizacija za elektrotehnično industrijo je izdala nove predpise glede zmanjšanja števila tipov žarnic, ki se smejo izdelovati. V bodoče bodo smeli v Nemčiji izdelovati samo 466 vrst žarnic, medtem ko so poprej izdelovali 2200 vrst.

ZBIRANJE STARE OBLEKE IN OBRABLJENIH ČEVLJEV V NEMCIJI. Nemški listi javljajo, da bodo povsod v Nemčiji v najkrajšem času začeli zbirati staro obleko in ponošene čevlje. Gospodarski minister Funk bo izdal na prebivalstvo poseben oklic s pozivom na prispevanje teh predmetov.

GRADNJA VISOKIH STAVB PREPOVEDANA V SRBIJI. Ministerski svet je izdal splošno prepoved za gradnjo visokih stavb. Nadalje so prepovedana popravila v višini nad 15.000 dinarjev. Popravila se lahko opravijo samo enkrat na leto. Za vsa dela je treba posebnega dovoljenja, razen

za manjša popravila do 5.000 din oz. za Beograd 10.000 din.

BORBA ZA MESTO SADNIK. Iz Londona poročajo, da se je morala os poslužiti oklopnih edinic in avijacije da je iztrgala malo mestece Sadnik iz četniških rok. Pri tem je os utrpela velike izgube v moštvu in izgubila 35 tankov.

V SKLAD "ŠOTORSKE KNJIŽNICE" so darovali: Ivan Merljak P.Eg. 25.-; Mele Urška 100.-; Krkoč Ida 100.-; Klanjšek Štefanija 50.-; Mavrič Pavla 60.-; skupno P.Eg. 335.-.

V SKLAD "BAZOVICE" pa smo prejeli od g. Avgustine G. Othoneo P.Eg. 50.-; od g. Stanka Kodre 100.-; od g. Angele Uršič 30.-; skupno P.Eg. 180.-. **VSEM DAROVALCEM SE ISKRENO ZAHVALJUJEMO!**

GORENJCJI SE NOČEJO UČITI NEMŠČINE.

"Obiskovalcu, ki gre odprtih oči po Kranju in opazuje napise tvrdk, rokodelcev in trgovcev, naj ne bodo ti napisi za podlago priučitve nemščine! Žalosten in osupel mora ugotoviti, da se ne sklada velik del teh napisov z nemškim pravopisom. Ker je to ozemlje zdaj že dve leti pod nemško upravo in je uradni jezik nemški, lahko sklepamo po imetniku tvrdke, da se ni hotel naučiti nemščine." Tako piše "Gorenjski tednik".

KLAVŽAR M.:

Emigrantom

Primorska zemlja v robstvu gine,
krivica nam se vsem godi,
saj niti ura - dan ne mine,
da tekla ne bi bratska kri.

Požgani naši so domovi,
teptana narodna zavest,
na rokah bratov so okovi,
nas v lice bije tuja pest.

Cvet naših fantov v smrt pošilja,
ta neizprosni naš tiran,
nam jezik naš on izpreminja
in uničuje vsaki dan.

Ti emigrant ki si v svobodi,
pozabljaš večkrat domek svoj,
pogosto tavaš ti v zablodi
pozabljaš, kaj bil cilj je tvoj.

Pozabljaš ti dolžnostj svete,
katere bratom si dolžan,
okove zbiješ ti proklete,
in dvigneš rod naš poteptan.

Naj vendar se vzbudi kdor spava,
naj se razlega klic glasan:
"Primorska zemlja bodi zdrava,
svobode zlate pride dan".

ČUK NA PAL'CI

Na stol se Dolfe je vsel
tolažit Mussota počel
kaj se boš jokal revček ti
za en Imperij imel boš tri.

Obljubim ti na mojo čast
da Goebels pisal bo v list
za vsako bombo k'prileti
vrnili smo jih več kot tri.

Trobili bomo v celi svet
za vsako ladjo ki je ni
Anglež je skoraj brez korvet
ker zgubil jih je zopet tri.

Si Duče sam'mu govori
mi danes gre kar vse po tri
celo za stolček dal si mi
v zadnjico brtnjake tri.

Ata Musso: "So že tu. Brzo rjuho
na streho in čiste gate zame".
Donna Bdda: "Le korajžo ata, jaz
te držim".

PRAVIJO

... da so v našem Domu očetje odborniki po-
stali abstinenti. Boje se baje za svoje led-
vice; če je tako, saj je Čuk pripravljen po-
piti njih del alkohola, a njim prepustiti
limonado. To iz čistega altruizma.

...da, boječ se, da ne bi ostal na cedilu, je
neki vodnik izvežbal vojake tudi v upotrebi
najmodernejšega sredstva za vezo, "tam-tam"-a.

...da udruženje "bridge-a" sedaj lahko mnogo
rumčka popije, ker mu manjka nadebudni učne-
c, ki je odšel na specialni kurz, da se nauči
igrati po "briškola" konvenciji. Po po-
vratku bo držal pod pokroviteljstvom dr. Ko-
kusa predavanja o novi konvenciji.

...da vsi zobozdravniki poleg drugih aneste-
tičnih preparatov bodo morali, po novem zakonu,
imeti tudi flašo ruma. V slučaju, da zo-
bozdravnik odgovori "nemáme", bo kaznjen s
tem, da si bo moral sam sebi zob izruvat.

Po narodni:
Zdaj vse minulo je
nič več pel ne bom...

Gospoda, ta lokal je samo
za poštene gangsterje.

...da je neki mladi črnolasi podporočnik, ko
je bil v Kairu na dopustu, stalno zabaval da-
me z opisom protiklopnih topov tako, da so
dame postale nekake stružnjakinje v tej stva-
ri. Čuk na pal'ci je od dolgočasje skoro s
pal'ce padel. Vsaka prilika mu je bila dob-
rodošla. "Ta čaša je brdo, po tej poti pri-
hajajo sovražnikovi tanki. Kje bi vi gospo-
dična Stidak postavili v tem slučaju vaše od-
delenje?" "V Kurasaal!" je bil odgovor. Na kar
je moral mladi in zelo črnolasi podporočnik
odvesti dame in gardedamo Čuka (brez pal'ce
toda s kravato) v Kurasaal in plačati večerjo.
"Okrivljeni" se je branil, "da nema para" to-
da zamen. Ker ni imel nikakih olajševalnih
okolnosti, je moral tudi tango plesati.

Pa brez zamere!

Čuk na pal'ci.

